

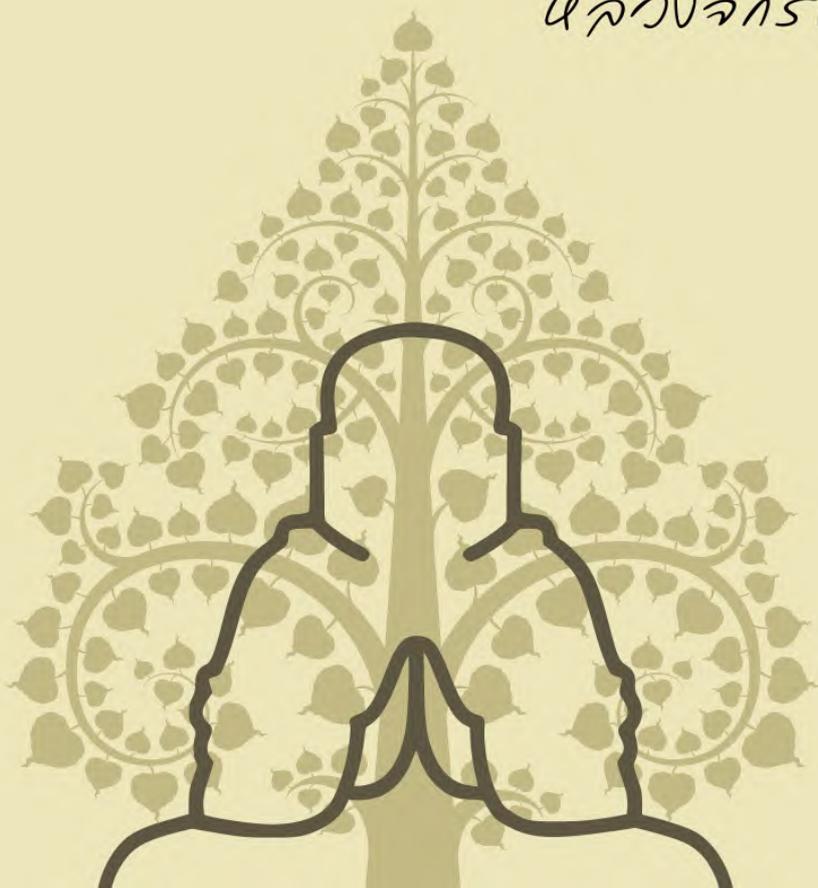
สำนักพิมพ์วิมลคุณบุ๊ค

นิราศ

ทิวไร้วัด

และวงจักรพรรดิ (มหาอุกษ)

คำนำ

๑๙

นิราศทวารวดีเล่มนี้ หลวงจักรปาณี (มหาฤกษ์) เกิดราว พ.ศ. ๒๓๖๙ ปลายสมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นผู้แต่ง มหาฤกษ์คนนี้เป็นผู้มีชื่อเสียงว่าแต่งกลอนดี เมื่อในรัชกาลที่ ๔ อยู่มาจนในรัชกาลที่ ๕ ได้เป็นที่หมื่นพากย์โวหาร แล้วเป็นหลวงจักรปาณีในกรมลูกขุนแล้วจึงถึงแก่กรรม

เรื่องประวัติของมหาฤกษ์ผู้แต่งนิราศนี้ มีปรากฏในนิราศบ้าง ทราบเรื่องแต่ที่อื่นบ้าง มีเรื่องประวัติดังนี้

มหาฤกษ์เป็นชาวกรุงเก่า อยู่แพหน้าวัดเชิงท่าในคลองเมือง เห็นจะเป็นกำพร้ามาแต่ยังเยาว์ จึงกล่าวไว้ในนิราศปลวี่ว่า พระวินัยธร อยู่ วัดพนัญเชิงขอป่ามาเลี้ยงไว้แต่ยังเล็ก แต่อยู่ไม่นานไม่ทันจะได้เล่าเรียนอะไร ป่าก็มาลาเอากลับไปฝากพระวินัยธรรมวัดเชิงท่าตรงหน้าบ้านของตน

มหาฤกษ์เล่าเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนักนี้จนจบสามเณร เห็นจะได้เรียนภาษาบาลีบ้างแล้ว เพราะปรากฏในนิราศว่า พระวินัยธรรมเป็นผู้มีปรีชาสอนหนังสือดีนัก ทำนองอาจารย์จะเห็นว่ามีความดี จึงพาลงมาฝากไว้ที่วัดสุทัศน์ ได้เล่าเรียนอยู่ในสำนักสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อู่) สังเกตตามคำที่กล่าวในหนังสือนิราศดูเหมือนจะได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญแต่เป็นสามเณร แลอุปสมบทอยู่ที่วัดสุทัศน์ กล่าวกันว่าเป็นเปรียญ ๔ ประโยค อุปสมบทอยู่ตลอดรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๔ จึงลาสิกขา ไปสังกัดอยู่ในกรมพระอักษณ แต่ยังมีได้รับหน้าที่ราชการเป็นขึ้นเป็นอัน อยู่ข้างจะร่อนเร่จะได้ภรรยาหรืออาศัยผู้ใดอยู่ที่บ้านแถวคูใหม่เดี๋ยวนี้ไม่ปรากฏ เห็นจะเป็นในตอนที่สึกแล้วไม่นานนี้เอง

มหาฤกษ์ไปไหว้พระปฐม จึงแต่งนิราศพระปฐมเป็นเรื่องแรก สังเกตดูข้อความที่พรรณานิราศรู้ได้ว่าสึกแล้วไม่นานนัก เพราะยังใช้ได้กวด (เห็นจะที่เคยเป็นศิษย์) ให้แจวเรือ แลยังมีตาด้วงวัดๆ อะไรไปด้วยอีก คน ๑ ทั้งข้อความที่พรรณานิราศในเชิงสังวาส ก็มีออกนามผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกันอยู่หลายคน ดูเหมือนยังจะเที่ยวจับจดอยู่ ทั้งสำนวนโวหารที่แต่งในเล่มแรกนี้ยังมีคนองมาก ดูเหมือนจะยังไม่มีภรรยาเป็นหลักฐานในตอนนี้ได้บอกหนังสืออยู่ที่โรงทานด้วย ต่อมาอีกเห็นจะหลายปี มหาฤกษ์ได้รับราชการประจำตำแหน่งแล้ว แต่ยังไม่มียศศักดิ์ เห็นจะตั้งหลักฐานได้แล้ว ขึ้นไปรับบำเหน็จที่กรุงเทพฯ จึงแต่งนิราศทวารวดีเป็นเรื่องที่ ๒ ครั้นต่อมามหาฤกษ์มีอายุมากขึ้น ไปนมัสการพระฉายเมื่อปีชวด จ.ศ. ๒๓๔๗ พ.ศ. ๒๔๑๘ จึงแต่งนิราศพระปถวิธิกเรื่อง ๑ เป็นเรื่องที่ ๓ แต่เมื่อแต่งนิราศเรื่องนี้จะได้เป็นหมื่นพากย์โวหารแล้วหรือยังไม่แน่ แต่เข้าใจว่าได้เป็นแล้ว เพราะนิราศที่แต่งมาก่อนแล้วบอกชื่อตัวทั้ง ๒ เรื่อง มาในเรื่องหลังนี้ชื่อหายไป แลดูวางกิริยาท่าทางพากย์ เมื่อกล่าวถึงคนใช้พูดว่า “บ่าว” หลายคำ แลใกล้กับเวลาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมวัดพระแก้วในรัชกาลที่ ๕ ซึ่งปรากฏว่าหมื่นพากย์โวหารฤกษ์ได้แต่งโคลงห้องรามเกียรติด้วย

นอกจากนิราศที่มหาฤกษ์แต่ง ๓ เรื่องนี้ ยังมีหนังสือที่มหาฤกษ์แต่งทูลเกล้าฯ ถวายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอีก ๒ เรื่อง คือเสภาเรื่องอาบู่หะชั้นเรื่อง ๑ โคลงรามเกียรติห้อง ๔๔ ตอนเบญจกายแปลง กับห้องที่ ๑๓๘ ตอนหนุมานหักด่านท้าวจักรวรรดิเมืองมลิวัน แลโคลงประจำภาพนิลนันท เบญจกาย ผีเสื้อสมุทร ภายหลังมหาฤกษ์ได้เลื่อนที่เป็นหลวงจักรปาณี ในกรมลูกขุน แต่เห็นจะไม่นานเท่าใดก็ถึงแก่กรรม ประวัติของมหาฤกษ์มีเรื่องดังกล่าวมา.

๐ นิราสร้างห่างไกลอาลัยสมร

นิราศทวาราวดี

๐ นิราสร้างห่างไกลอาลัยสมร ไปกรุงเก่าเศร้าอุราให้อาวรณ์ จะจำจรจากงามเมื่อยามเย็น
เสียดายดวงพวงกลื่นประทีนทิพย์ จะลอยลึบลับไปมิได้เห็น เมื่อวันออกนาวาน้ำตากระเด็น แต่
จำเปนจำไปอาลัยลาน เฝ้าแลเหลียวเสียวทรวงเปนห่วงหลัง ไม่ทันสังวรนุชสุดสงสาร นิจาเอ๋ยเคย
ยลวิมลมาลย์ แต่นี้นานไหนจะเห็นเหมือนเช่นเคย เมื่อยามแนบมิได้แนบแอบถนอม เมื่อยามหอม
กลื่นอายจะหายระเหย ไปต้งน้ำค้างพรมเมื่อลมเซย จะแนบเขยยอนหนาวทุกเช้าเย็น ฯ

๐ พี่จากมิตรก็เพราะคิดถึงคุณป้า อยู่เคหาต่างเมืองได้เคืองเข็ญ ด้วยทุกข์โศกโรคชรา น้ำตา
กระเด็น ฉันท้เป็นหลานขวัญกตัญญู แต่น้อยน้อยท่านถนอมได้กลมเกลี้ยง รักฉันเพียงโอรสไม่อดสู
พระคุณท่านอุปถัมภ์ที่ค้าชู เบนไม่รู้จะประมาณว่าปานใด เหมือนชนนี้ที่ประเสริฐบังเกิดเกล้า
เมื่อแก่เฒ่าหมายว่าจะอาศรัย ฉันเหมือนชั่วหัวอกมาตกไกล มิได้ไปปฏิบัติเพราะขัดแคลน
ครั้นได้ข่าวราวเรื่องว่าเคืองเข็ญ ก็ยิ่งเป็นทุกข์ทรวงเพราะห่วงแสน จึงจำพรากจากนางไปต่างแดน
หมายทดแทนคุณท่านที่กรุณา พี่ละจะโลมโฉมฉายแต่กลายเปล่า ใจยังเนาแนบชิดขนิษฐา
แต่ขัดสนจนใจมิได้ลา ตอบแต่ตาต่างถ้อยไว้หน่อยเดียว ฯ